

MIKROFILMLAPOK BIBLIOGRÁFIAI LEÍRÁSA

Tremkóné Meszleny Mária

Könyvtártudományi és Módszertani Központ

Ismeretes, hogy a mikroformátumú dokumentumok egyre nagyobb tért hódítanak, így gyűjteménnyé szervezésük, könyvtári kezelésük és bibliográfiai leírásuk számos problémát vet fel, amelyet – egységes előírások híján – a könyvtárak kénytelenek saját, egymástól néha jelentősen eltérő gyakorlatuk alapján megoldani.

Amíg az 50-es években a mikrofilmezés főleg archiválási célokat szolgált, vagy kimondottan a tudományos kutatás eszköze volt, addig napjainkban a mikrofilmek egyre szervesebben kapcsolódnak a könyvtárak és információs szervezetek dokumentumbázisához és szolgáltatásaihoz. A nyomtatott kiadványok mikrofilm másolatban vagy mikrofilm kiadásban való közreadása összefüggésben van a mikrofilm (továbbiakban: a mikrofilmlap, mint e dolgozat tárgya) könyvtári előnyeivel: a gazdaságossággal, a gyors hozzáférhetőséggel és a megőrzés viszonylagos egyszerűségével.

Az elsőként említett gazdaságosság a mikrofilm kiadások olcsóságában is megmutatkozik. Már az egy vagy néhány példányos előállítás is gazdaságos, szemben a hagyományos kiadói tevékenységgel. A fejlődés során specializálódott mikrofilmes központok alakultak ki (Readex Microprint Corporation, British Library Lending Division, VINITI Mikrofilmkészítő Szolgálat stb.), amelyek a mikrofilmezés lebonyolításán és a kiadói tevékenységen túlmenően rendszeresen adnak ki katalógusokat a mikrofilm kiadásokról és a mikrofilm másolatokról. A mikrofilmtechnika „hétköznapijaink” részévé vált, és ma már természetes, hogy a mikrofilm révén a kifogyott dokumentumokhoz, de a kizárólag csak mikroformátumban kiadottakhoz is, viszonylag könnyen és olcsón juthatunk hozzá.

A szakirodalmat gondosan tanulmányozóknak bizonyára feltűnik, hogy a mikrofilmezés technikai kérdései mellett előtérbe kerül a mikrofilmek gyűjteménnyé szervezésének kérdése, amelynek összefüggésben kell

lennie a szervezés céljával és a rendelkezésre álló technikai berendezésekkel is. Többek között célszerű az alábbi szempontokat is figyelembe venni:

gyarapítási politikánkban mekkora súllyal szerepel a mikrofilmlap kiadások beszerzése? Gyűjteményünkben a mikrofilmlapok csak hézgapótló szerepet játszanak-e, vagy tudatos gyarapítási terv eredményei?

– gyűjteményünket takarékoságból gyarapítjuk-e kereskedelmi forgalomban is kapható kiadványok mikrofilmlap másolatával, vagy csak a már kereskedelmi forgalomban nem kapható dokumentumok helyett szerezzük-e be őket?

– saját állományról készült mikrofilmlap gyűjteményt akarunk-e kialakítani? (Ebben az esetben sem mindegy, hogy az eredeti kiadvány is hozzáférhető-e az olvasók számára.)

Ahhoz, hogy gyűjteményünket a használók rendelkezésére tudjuk bocsátani, azt fel kell dolgoznunk, méghozzá – előbb vagy utóbb – alkalmazkodva a nemzetközi szabványos bibliográfiai leíráshoz. A különböző dokumentumtípusok egységes szemléletű bibliográfiai leírására a 70-es évek második felétől kezdve folyamatosan jelennek meg az ISBD-k (*International Standard Bibliographic Description*) és magyar fordításuk. Magyar szabvánnyá való átdolgozásuk is folyamatosan halad. Az MSZ 3424/1–78 *A bibliográfiai leírás. Könyvek c.* [16] szabványt, valamint az MSZ 3440/2,5–78 *A bibliográfiai leírás besorolási adatai c.* [17, 18] szabványcsalád első 2 tagját minden bizonnyal beszerezték már a könyvtárak, és sokak előtt ismert a nem hagyományos dokumentumok bibliográfiai leírását tartalmazó ISBD/NBM [7], illetve ennek egyelőre kéziratos formában található fordítása is.

A mikrofilmlapok bibliográfiai leírása – különböző dokumentumtípusok hordozójaként – problematikus, s

a megoldásnak még csak a kezdetén tartunk, sőt érlelt vitákra is számíthatunk, többek között magát a mikrofilmlapot mint dokumentumtípust illetően is.

Ugyanis a mikrofilmlap lehet

1. *hagyományos formában megjelent könyvek, folyóiratok stb. egészének vagy részletének másolata.* Ilyenkor *másodlagos* megjelenési formáról beszélünk. (A mikrofilmhez értők szerint ekkor sem beszélhetünk a hagyományos dokumentum mikrofilm(lap) másolatáról, hanem a hagyományosról készült negatív film pozitív másolatáról);

2. *ún. elsődleges (primer) mikrofilmlap.* Egyre többször találkozunk ui. a hagyományos formában is megjelentetett kiadvány párhuzamos mikrofilmlap kiadásával. Ebben az esetben egyazon nyomóformáról nyomtatott kiadás és mikrofilmlap kiadás is készül. De készülhet magáról a kéziratról, vagy annak nyomóformájáról kizárólag csak mikrofilmlap kiadás, amely esetben a dokumentum nyomtatott formában nem is jelenik meg. Tulajdonképpen a COM (Computer Output on Microfilm) mikrofilmlapokat is tekinthetjük elsődleges megjelenési formának.

És a vita magja ebben az elsődleges, illetve másodlagos jellegben rejlik, a mi esetünkben ennek a dokumentumtípusnak bibliográfiai leírásához kapcsolódóan. Ugyanis eddigi gyakorlatunkban a mikrofilmlapokat – különösen a másolatokat – olyan információhordozóknak tekintettük, ahol a hordozó, tehát a mikrofilmlap elhanyagolható volt a „hordozott” információ (könyv stb.) szövege mellett. A feldolgozáskor a hordozott dokumentumtípusnak megfelelően készítettük el a bibliográfiai leírást, és – jól, rosszul – kiegészítettük a mikrofilmlapra vonatkozó jellemzőkkel (pozitív, negatív, hány felvétel stb.).

A későbbiekben, 1982-től kezdődően, ez annyiban változik meg, hogy kötelező érvénnyel kell majd alkalmazni az MSZ 3424/1–78 és az MSZ 3440 szabvány-családot, valamint a többi – e tárgykörben megjelenő – egyéb normatív előírást. Az ISBD/NBM kezdettől fogva úgy intézkedik a nem hagyományos dokumentumok bibliográfiai leírásával kapcsolatban, hogy amennyiben „*egy egység két különböző ISBD hatáskörébe tartozik* (pl. diaként kiadott térkép, mikrofilmen közreadott könyv stb.), *akkor az ISBD/NBM használója forduljon a könyvek, időszaki kiadványok stb. ISBD-ihez*”.

Az elsődleges mikrofilmlapokat viszont az ISBD/NBM-ben foglaltak szerint kell leírni, csak éppen az ezzel kapcsolatos dokumentumtípológia hiányzik még.

A következőkben a könyvtárak egyik fontos feladata lesz ezeknek a szabványoknak és az ISBD-knek a megismerése. Mindemellert valószínűleg hosszabb időt vesz majd igénybe, amíg az összes dokumentumtípusra készül szabvány vagy valamilyen szabályzat. Ezt a hiányt áthidalandó, a Könyvtártudományi és Módszertani Köz-

pont olyan *módszertani útmutató sorozatot indított*, amelynek füzetei a nem hagyományos dokumentumok bibliográfiai leírásával foglalkoznak, mintegy az ISBD/NBM és az NTMIR normatív–műszaki dokumentumok [27–31] alkalmazási utasításaként.

Így ez a cikk a „*Mikrofilmlapok bibliográfiai leírása*” című [22] módszertani útmutató előzeteseként tekinthető, hangsúlyozva, hogy a megjelenés alatt levő kiadvány még azt a jelenleg elfogadott álláspontot képviseli, amely szerint a bibliográfiai leírást – függetlenül a hordozótól – a hordozott dokumentumról kell elkészíteni az új szabványokhoz alkalmazkodva. Az útmutató alternatív megoldásokat engedélyezve próbál egységesíteni olyan keretszerkezetet adva a mikrofilmlap speciális jellemzőinek leírására, amellyel a hagyományos bibliográfiai leírás kiegészíthető.

Könnyen megeshetik, hogy mire az útmutató megjelenik, tovább kell lépünk ennél a gyakorlatnál, és figyelmen kívül kell hagynunk azt a tényt, hogy a szóban forgó dokumentum valahol esetleg papíron kiadva is megtalálható, és csak a mikrofilmlapot, illetve annak címmezőjében található adatokat kell majd alapul venni a leírásnál. Jó úton haladunk efelé, mert a KGST tagországokban különböző munkacsoportok foglalkoznak annak szabványosításával, hogy *mely adatok és kódok, milyen sorrendben, hová legyenek a mikrofilmlapra ráfényképezve* [25]. Amennyiben a címmezőben, vagy az indító képmézők valamelyikében már nem a hordozott, hagyományos dokumentum azonosítására szolgáló adatok, hanem a mikrofilm kiadás (vagy a mikrofilm másolat) adatai találhatóak meg szabványos formában, akkor majd „rohamra” indulhatnak azok a szakemberek, akik a mikrofilmlapot „teljes értékű” dokumentumtípusként akarják elfogadtatni.

Visszakanyarodva az útmutatóra, a használó majd megtalálja benne a *mikrofilmlapok speciális jellemzőit*, amelyek elengedhetetlenek a mikrofilmlapok fizikai azonosításához, és amelyekből adatsoportot alkotva, ki lehet egészíteni az MSZ, NTMIK és ISBD vonatkozó előírásait.

Bár a mikrofilmlap bármiféle dokumentum hordozója lehet, az útmutató azonban csak a legfontosabb típusok, nevezetesen a *könyvek, folyóiratok és kutatási jelentések* másolatának bibliográfiai leírásával foglalkozik. Ezen kívül röviden tárgyalja a *mikrofilmlap kiadások* leírását is. Ezt a témaleszűkítést az magyarázza, hogy e dokumentumtípusok bibliográfiai leírására készültek már szabványok, amelyeket, mint már utaltunk rá, a mikrofilmlapoknál is alkalmazni lehet (kell?).

1. A mikrofilmlapok fizikai jellemzői

Rövidre fogva, *mikrofilmlapon* (idegen kifejezéssel microfichen) *olyan téglalap alakú fényképezeti filmet*

értünk, amelynek fényérzékeny rétegére megfelelő technológiai eljárással szabad szemmel nem olvasható szöveget rögzítettek. A 7 képmézősoros rendszerben többnyire soronként 14 kép (összesen 98), míg az 5 képmézősorban 12 (összesen 60) kép helyezhető el. Vannak azonban ettől eltérő képmézősoros rendszerek is. Formátumuk leggyakrabban A6-os, azaz 105 x 148 mm. A mikrofilmleírás általában szabad szemmel is olvasható címmel (fejléce) van.

A mikrofilmleírások fizikai azonosításánál a következő adatok kiemelését részesítjük előnyben:

- a mikrofilmleírás előállító vagy kiadó intézmény neve, kódja,
- a mikrofilmleírás ideje,
- a mikrofilmleírás jellege (pozitív, negatív, színes, fehér-fekete, diazofilm stb.),
- a mikrofilmleírások száma egy bibliográfiai egységen belül,
- a képmézők (felvételek) száma egy mikrofilmleíráson, a mikrofilmleírás mérete, a kicsinyítési arány.

Mivel gyakran több, egyébként össze nem tartozó kiadványt filmeznek egymás után egy-egy mikrofilmleírásra, a leírásban és a keresésnél is jól használhatjuk az úgynevezett kódokat (pozíció feltüntetése). A mikrofilmleírásokat tekinthetjük ugyanis egy rácsrendszernek, amely sorokra és oszlopokra bontható. Ha a sorokat az ábécé betűivel jelöljük, az oszlopokat pedig beszámoljuk, akkor az adott koordináta rendszerben a mikrofilmleírás minden egyes képmézője meghatározható (pl. B4; A7–B12). A koordinátaszámot már csak a mikrofilmleírásnak a bibliográfiai egységen belüli sorszámaival kell kiegészíteni, hogy a kódot megalkossuk pl. 2:A7–B12. Ez azt jelenti, hogy a keresett kiadványt a 2. sorszámu mikrofilmleírás első sorának közepétől a második sor utolsó képmézőjéig filmezték [34].

A mikrofilmleírások fizikai azonosítására szolgáló adat-egységekből – az útmutatóban foglaltak szerint – 2 adatcsoport alakítható. Velük kell/lehet „megfelelni” a könyvről készült mikrofilmleírások leírásakor az MSZ 3424/1–78, az időszaki kiadványok leírásakor az ISBD/S, kutatási jelentések feldolgozásakor pedig az NTMIR normatív–műszaki előírás adatcsoportjait.

Az adatcsoportokat egymástól . – (pont, gondolatjel) választja el, az adatcsoportokon belüli adatelemeket a : (kettőspont). A nagybetűvel írt adatelemek feltüntetése minden leírásban ajánlott.

A mikrofilmleírásra vonatkozó

1. adatcsoport:

A MIKROFILMLAP TÉNYE (rövidítve: mfl.) :
ELŐÁLLÍTÓ INTÉZMÉNY NEVE és/vagy
kódja : Előállítás helye : előállítás éve

2. adatcsoport:

A MIKROFILMLAP JELLEGE (poz., neg., f+f., színes) : A MIKROFILMLAPOK SZÁMA egy bibliográfiai egységen belül : A KÉPMÉZŐK (rövidítve: kpm.) SZÁMA : kicsinyítési arány : FORMÁTUM

Az 1. adatcsoport nem kíván bővebb magyarázatot. A 2. adatcsoporttal kapcsolatban az alábbiakra kell ügyelnünk:

– ha a mikrofilmleírások sorszámozottak, a sorszámozást tüntetjük fel, pl. 1–5 vagy 01–05. Amennyiben nincs sorszámozás, darabszámozást közlünk, pl. 3 db;

– a képmézők száma alatt a tényleges felvételek számát értjük, tehát nemcsak a filmre vett dokumentumok lapszámát. Amennyiben egy képméző kettős felvételt tartalmaz, ezt a tényt közölni kell, pl. 24 kettős felv.;

– a kicsinyítési arány közlése egyelőre még tetszőleges, de a felvételre csak a szabványos körön (16x–30x) kívül eső arányt tüntessük fel az ISBD/NBM-ben foglaltak szerint. Pl. 150x, ultramfl., ultranagyságú kicsinyítés*;

– a mikrofilmleírás méretét „magasság x szélesség”-ben adjuk meg. Leggyakrabban a 105 x 148 mm-es mérettel lesz dolgunk, de előfordul a 90 x 103 mm-es vagy a 75 x 125 mm-es méret is.

Példa a 2. adatcsoport adatelemeinek feltüntetésére:
mfl. : VINITI. – poz. : 3 db. : 24 kettős kpm.
: 105x148 mm

Az egyértelmű terminológia használata érdekében az útmutató felsorolja a tárgyalt szabványokban előforduló fogalmakat, és felhívja a figyelmet a transliterációs táblázatokra [9, 38] és a rövidítési szabványokra [10] is.

2. A könyvekről készült mikrofilmleírások másolatok leírása az MSZ 3424/1–78 szellemében

Feltételezve a szabvány részletes ismeretét és az útmutató közeli megjelenését, a bibliográfiai leírás adatelemeit és sorrendjét az alábbiakban már a mikrofilmleírásra adaptált változatban közöljük.

Az útmutató a könyvtári katalógusok számára megelégszik az egyszerűsített leírással. Mindazonáltal a könyvtáraknak „házi” szabályzatukban rögzíteniük kell azokat az adatelemeket, amelyeket a szabvány „választékából” az egyszerűsített leírásokban is következetesen használni kívánnak (pl. alcím, a mikrofilmleírásra vonatkozó kiegészítő adatcsoportok stb.). A leírás nyelvére, írásrendszerére, az adatforrásokra vonatkozóan ugyan csak a szabványt kell irányadónak tekinteni.

* Lekt. megj.: a kicsinyítési arány feltüntetése az NTP MCNTI 18–77. sz. normatív–műszaki előírás szerint kötelező.

A leírás adatcsoportjainak *rendje* a következő:

A cím és a szerzőségi közlés. — Kiadás. — Megjelenés. — Terjedelem. — Sorozat. — Megjegyzés. — Terjesztési adatok.

A mikrofilmlapra vonatkozó előállítási adatok. — A mikrofilmlapra vonatkozó fizikai adatok.

A leírás adatcsoportjait — (*pont, gondolatjel*) választja el egymástól. A szabvány és a mikrofilmlapra adaptált leírás adatcsoportjaiban lényeges eltérés nincs. Az 1. adatcsoportban új elem, hogy a főcímet a dokumentum általános anyagmegnevezése követi az ISBD/NBM követelményéhez igazodva. Jelen esetben ez a *mikroforma* kifejezés.

Az útmutató ajánlja, hogy a megjegyzés adatcsoportjának első adatelemeként minden leírásban legyen feltüntetve az, hogy mikrofilmlap másolatról van szó. A kiadvány megírása óta továbbléptünk ezen — ahogy erről a bevezetőben is szó volt —, s így a továbbiakban elegendőnek tartjuk, ha a mikroforma feltüntetése mellett, azt pontosítva, *közzöljük a mikrofilmlap tényét*.

2.1 Az egykötetes könyvekről készült mikrofilmlap másolatok monografikus szintű leírása

A leírás szerkezete:

A leírandó rész [könyv] főcíme [Mikroforma] :
A leírandó rész alcíme / A leírandó rész első szerzőségi adata ; második és minden egyes további szerzőségi adat. — Kiadásjelzés. —
A leírandó rész megjelenésének helye : A kiadó neve, A megjelenés éve. — Oldalszám. — (A sorozat főcíme, A sorozat ISSN-je ; sorozati szám. Az alsorozat megjelölése és/vagy címe ; alsorozati szám.). — ISBN.

mfl. : Előállító intézmény. — jelleg : mikrofilmlapok száma : képezők száma : méret

Példa a mikrofilmlap másolat egyszerűsített leírására:

A history of the Dalhousie University Main Library [Mikroforma] : 1867-1931 : Thesis / John Prevost Wilkinson. — Chicago : Univ. of Chicago, 1966. — 280 p.

mfl. : Dept. of Photodupl. Univ. of Chicago Libr. : 1966. — poz. : 5 db. : 60*72*72*72*14 kpm. : 105x148 mm

* * *

Funkcii, rol' i mesto naučnyh universal'nyh bibliotek v edinoj sisteme naučno-tehničeskoj informacii stranü [Mikroforma] : Sbornik naučnyh trudov / [Sost.] V. Butenko, N. N. Remina. — Moskva : Biblioteka V. I. Lenina, 1973. — 140 p.

mfl. : VINITI. — neg. : 3 db. : 60*60*28 kpm. : 105x148 mm

2.2 A többkötetes könyvekről készült mikrofilmlap másolatok (összefoglaló és monografikus szintű) többlépcsős leírása

A leírás szerkezete:

A leírandó rész [könyv] főcíme [Mikroforma] :
A leírandó rész alcíme és egyéb címadata /
Közös szerzőségi közlés. — Kiadásjelzés. —
Megjelenési hely : A kiadó neve, A megjelenés éve. — A kötetek száma és oldalszámuk. —
(A sorozat főcíme, A sorozat ISSN-je ; sorozati szám. Az alsorozat megjelölése és/vagy címe ; alsorozati szám.). — Megjegyzés. — A könyv közös ISBN-je.

mfl. : Előállító intézmény. — jelleg : mikrofilmlapok száma : képezők száma : méret

Példa a mikrofilmlap másolat leírására:

Amennyiben többkötetes könyvek minden kötetéről, vagy csak egyik kötetéről mikrofilmlap készül, a többlépcsős leírás megfelelő részét kell kiegészítenünk a mikrofilmlap adatcsoportjaival.

Nuclear power and its fuel cycle : Proceedings of an international conference. . . . Salzburg, 2-13 May 1977 : In eight volumes / held by the International Atomic Energy Agency. — Vienna : IAEA. — (Proceedings series ; STI/PUB/465.)

1. vol., [Nuclear power prospects and plans] [Mikroforma] 1977. — 801 p. —

ISBN 92-0-050077-3

mfl. : IAEA. — poz. : 12 db. : 60*72*72*72*72*72*72*72*21 kpm. :

105x148 mm

A többlépcsős leírásból kitűnik, hogy a több kötet közül az elsőről készült mikrofilmlap másolat.

2.3 A többkötetes könyvekről készült mikrofilmplap másolatok (összefoglaló és monografikus szintű) egylépcsős leírása

A leírás szerkezete:

A leírandó rész /könyv/ főcíme [Mikroforma] :
 A leírandó rész alcíme és egyéb címadata /
 Közös szerzőségi közlés. – Kötetjelzések és/
 vagy kötetcíme / A kötetekre vonatkozó
 szerzőségi közlések. – Kiadásjelzés. – A meg-
 jelenés helye : A kiadó neve, A megjelenés
 éve. – A kötetek száma és/vagy oldalszámuk. –
 (A sorozat főcíme, ISSN-je ; sorozati szám/ok/.
 Az alsorozat megjelölése és/vagy címe ; alsoro-
 zati szám/ok/.) – Megjegyzés. – A könyv
 ISBN-je, A kötet ISBN-je.

mfl. : Előállító intézmény. – jelleg : mikro-
 filmplapok száma : képmézők száma : méret

(Az egylépcsős leírás helyett inkább a többlépcsősöt ajánljuk, mert ezt alkalmazza az MNB, Könyvek Bibliográfiája és az „Új Könyvek” is.)

Példa a mikrofilmplap másolat leírására:

Fejezetek a matematikai statisztika alkalmazá-
 saiból [Mikroforma] : Jegyzet a Bólyai János
 Matematikai Társulat által szervezett tanfo-
 lyam hallgatói számára / szerzők: Arató Mátyás
 [et. al.] ; szerkesztette Rejtő Lídia. – 1–2 köt. –
 Budapest : Bólyai Mat. Társ., 1978. – 2 db. –
 325 p.

mfl. : OMKDK. – poz. : 01–04 : 97+97+
 97+21 kpm. : 105 x 148 mm

2.4 A közös főcímmel rendelkező mikrofilmplap másolatok egyszerűsített leírása

Gyakran előfordul, hogy a mikrofilmplapra több –
 össze nem tartozó – kiadványt filmeznek, közös fő-
 címmel vagy anélkül. A főcím ilyenkor rendszerint utal a
 mikrofilmezés céljára (pl. vizsgatétel, kötelező irodalom
 stb.), de előfordulhat, hogy a mikrofilmplapon csak a
 ráfilmezett kiadványok száma és oldalszáma (vagy hason-
 ló közlés) szerepel. Ebben az esetben *tekintsük a*
mikrofilmplapokat egy gyűjtemény másolatának, és a
 leírásnál kétféle megoldást választhatunk:

a) a gyűjteményt alkotó kiadványok címei együttesen
 minősülnek főcímmel, ekkor a filmezés sorrendjében
 soroljuk fel őket, vagy

b) kivételt képezünk és nem a címoldalt, hanem a
 mikrofilmplap címfejezőjét tekintjük főforrásnak, és a
 rajta szereplő címet írjuk le főcímként. A megjegyzés

adatcsoportjában pedig felsoroljuk a könyvek stb. címét
 a filmezés sorrendjében. Elegendő azonban, ha utalunk
 arra, hogy hány tételt tartalmaz a mikrofilmplap.

Példa az a) megoldásra

Ha az első megoldást választjuk, nehézségeink lehet-
 nek a szabványban előírtak szerint az alcímek, szerzőségi
 adatok stb. felsorolásában a főcímet követően. Ezért –
 tegyünk kivételt – és *térjünk el a szabványban foglal-
 taktól*. Írjuk le a filmezés sorrendjében egyenként a
 kiadványok szabványnak megfelelő adatcsoportjait, a
 mikrofilmplap speciális adatcsoportjában pedig közöljük a
 kiadványnak a mikrofilmplapon elfoglalt helyét a pozíció-
 kóddal. A gyűjtemény utolsó tagjának leírása után
 megjegyzésben közöljük a mikrofilmplap címfejező-
 jében levő – és a gyűjteményre vonatkozó – adatokat:

1. Az írás története [Mikroforma] / Kéki Béla. –
 Budapest : Gondolat, 1971. – 160 p.
 mfl. : OSZK : 1978. – poz. : 008–010 :
 31+36+17+44 kettős képm. : 105x148 mm
2. A könyv évezredes útja / Teván Andor. –
 Budapest : Gondolat, 1973. – 5–7, 13–296. p. –
 mfl. : 010–012 : 34+67+45+4 kettős kpm.

Megjegyzés: A mikrofilmplap címfejezője :
 A tanárképző főiskola tételei és kötelező
 irodalma.

Példa a b) megoldásra:

A tanárképző főiskola könyvtáros államvizsga
 tételei és kötelező irodalma [Mikroforma] /
 Közread. az Országos Széchényi Könyvtár–
 Könyvtártudományi és Módszertani Központ. –
 Budapest : OSZK–KMK, 1978. – A „Tájé-
 koztató a 2/1976. .OM számú rendelet alap-
 ján szervezett tanárképző főiskolai államvizs-
 gákhoz” c. kiadvány alapján készült mikro-
 filmplap összeállítás. 1–19 tétel.

mfl. : OSZK : 1978. – poz. : 78 db. : 33–36
 kettős kpm. : 105x148 mm

2.5 Az analitikus leírás speciális esete mikrofilmplapra filmezett gyűjteménynél

Ha a mikrofilmplapra több önálló könyvet filmeznek,
 akkor *gyűjteménynek tekinthetjük*, s ezért minden
 tagjáról célszerű külön leírást készíteni. Ezt a leírást az
 analitikus szintű leírás speciális esetének foghatjuk fel. A
 több önálló részegységet tartalmazó mikrofilmplapot –
 mint bibliográfiai egységet – részegységekként katalogi-
 záljuk, és a mikrofilmplapon elfoglalt helyüket a pozíció-
 kóddal határozzuk meg.

Az analitikus leírás szerkezete:

A leírandó rész főcíme [Mikroforma] : alcíme / első szerzőségi adat ; második és minden egyes további szerzőségi adat. – Kiadásjelzés. – Megjelenési hely, A kiadó neve, A megjelenés éve. – A leírandó rész önálló oldalszáma. – A leírandó rész ISBN-je == A mikrofilmplap címmezőjében olvasható főcím / szerzőségi adatok. – Kiadásjelzés. – Megjelenési hely : Kiadó, A megjelenés éve. – Terjedelem. – A mikrofilmplap előállítására vonatkozó adatok. – A mikrofilmplap speciális adatai.

(A címfejmző adatait == (kettőzött egyenlőségjellel) vagy . – In: kifejezéssel kapcsoljuk a leíráshoz.)

Példa a leírásra:

Lenin könyvekről, könyvtárakról [Mikroforma] . – Budapest : Kossuth, 1971. – 23–36. p. == A tanárképző főiskolai könyvtáros államtudományi és kötelező irodalma. – Budapest : Országos Széchényi Könyvtár–Könyvtártudományi és Módszertani Központ, 1978. – 4. tétel.

mfl. : OSZK. : 1978. – poz. : 017:C8–D2 : 105x148 mm

3. A folyóiratokról készült mikrofilmplap másolatok leírása az ISBD/S alapján

A leírás adatcsoportjai számára előírt *elsődleges forrásokra, a leírás nyelvére és helyesírására* vonatkozóan részint az ISBD/S [8], illetve a *Kurrens Időszaki Kiadványok* [15], részint a megjelenés alatt álló útmutató ad támpontot.

Az egyszerűsített leírás adatcsoport-rendje:

A cím és a szerzőségi közlés. – Kiadás. – A számozás. – Megjelenés. – Terjedelem. – Sorozat. – Megjegyzések. – ISSN. – A mikrofilmplap előállítási adatai. – A mikrofilmplap fizikai leírására vonatkozó adatok.

A leírás szerkezete:

A leírandó rész /folyóirat/ főcíme [Mikroforma] : A leírandó rész alcíme / Közreadó vagy szerkesztő. – Kiadásjelzés. – Évfolyam és szám (dátum) . – A megjelenés helye : A kiadó neve, A kiadás éve. – Megjegyzés. – Ezt követi a mikrofilmplap 2 adatcsoportja.

Példa a leírásra:

The Journal of Library History [Mikroforma] : Philosophy and Comparative Librarianship / School of Library Science ; Florida State University ; Ed. Harold Goldstein. – Vol. 9. No. 1–4 (1974). – Florida : School of Libr. Science.

mfl. : School of Libr. Science. – neg. : 8 db. : 98+03+98+04+98+07+98+04 kpm. : 105x148 mm
No. 1. 1:A1–2:A3 No. 3. 5:A1–6:A7
No. 2. 3:A1–4:A4 No. 4. 7:A1–8:A4

A mikrofilmplapon található folyóiratcikkek *analitikus leírása* az előzőekben tárgyaltak szerint történhet.

A bibliographic essay of western library architecture to the mid-twentieth century [Mikroforma] / Dennis M. Cornley. == The Journal of Library History. – Vol. 9. No. 1. (1974). – 4–24. p.

mfl. : School of Libr. Sc. – neg. : 1:A6–B12 : 105x148 mm

4. A kutatási jelentésekről készült mikrofilmplapok leírása az NTMIR NME 14–76 alapján

Mivel a tudományos kutatómunkákról készült jelentésekhez (továbbiakban: kutatási jelentések) egyre gyakrabban csak mikrofilmplap másolaton juthatunk hozzá, az útmutató részletesen foglalkozik bibliográfiai leírásukkal, az NTMIR normatív–műszaki előírás [31] mellett figyelembe véve az ISBD/G [3], illetve az ISBD/NBM vonatkozó részeit is.

Az egyszerűsített leírás adatcsoportjainak rendje:

A cím és szerzőségi közlés. – A dokumentum speciális adatai. – Megjelenés. – Terjedelem. – A sorozat. – Megjegyzés. – A mikrofilmplap előállítási adatai. – A mikrofilmplap fizikai leírásának adatai.

Az NTMIR NME 14–76 az egyszerűsített leírás esetén csak a kutatást végző intézmény megnevezése felől intézkedik a szerzőségi adatokban. A függelékben viszont felsorolja a teljes leírás adatai mellett a fakultatív adatait, így a jelentés szerzőit is. Erre hivatkozva ajánljuk, hogy a kutatóintézetek után a kutatást végző személy(ek) nevét is tüntessük fel. Nem

tér ki továbbiakban a normatív műszaki előírás a sorozat keretében megjelenő kutatási jelentések leírására sem, és így nem biztosít helyet számukra az adatcsoportok között sem. Ajánljuk ezért, hogy – az MSZ 3424/1–78 szerkezetéhez hasonlóan – a terjedelm adatcsoportja után a sorozat adatcsoportját is építsük be a leírásba.

A leírás szerkezete:

A leírandó rész /kutatási jelentés/ főcíme [Mikroforma] : Alcím és egyéb címadat / A leírandó rész első szerzőségi adata ; második szerzőségi adata. – A kutatási jelentés speciális adatai. – A jelentés készítésének helye, éve. – Terjedelm. – (A sorozat főcíme / A sorozat szerzőségi közlése, ISSN.). – Megjegyzés. – Mikrofilmleírás 2 adatcsoportja.

Példa a leírásra:

Costing different forms of library catalogue [Mikroforma] : An analysis of the aspects of producing catalogues which can be costed, with some indicative examples of actual costings / Bath University ; Philip Bryant, Angela Needham. – BLRD 5211. – Bath, 1975. – 25 p. – (BUCCS Final Report ; Paper No. 7.)

mfl. : BLLD. – neg. : 28 kpm. :
148 x 105 mm

5. A mikrofilmleírás másolatok leírásának lehetősége az ISBD/NBM alapján

A bevezetőben utaltunk arra, mennyire *kiforratlan még a másodlagos és az elsődleges mikrofilmleírások leírásának a kérdése*. És magának az ISBD/NBM-nek következetlenségéből is adódik, hogy lehetőség van a másodlagos megjelenési formák leírására az említett ISBD alapján. Ugyanis annak ellenére, hogy a másolatok leírásánál kiindulópontunk az ISBD/NBM-nek az a kitétele volt, hogy amennyiben „*egy egység két különböző ISBD hatáskörébe tartozik. . . az ISBD/NBM használója forduljon a többi ISBD-hez*”, ugyanez a szabvány másutt (4.2.5, 7.2 pontok) utal arra, hogy a másolatot mégis lehet írni az ISBD/NBM alapján. Sőt nagyon logikusan példát is közöl rá, úgy, hogy először a mikrofilmleírás másolat bibliográfiai adatait veszi számba, és csak a megjegyzésben közli a hagyományos formában kiadott dokumentum (amelyről a másolat készült) adatait.

Ennek alapján – választási lehetőségként – következék egy példa, azzal a kikötéssel, hogy a könyvtárak a 2 alternatív, azaz a korábban közölt és az alábbi megoldás közül (amíg nincs egységes szabályozás) tetszés szerint választhatnak, de akkor következetesen ragaszkodjanak a kiválasztott alternatívához.

A history of the Dalhousie University Main Library [Mikroforma] : 1867–1931 : Thesis / John Prevost Wilkinson. – Chicago : Dept. of Photodupl. Univ. of Chicago Library, 1966. – 5 mikrofilmleírás (72 kpm) : ezüsthalid, neg. ; 105x148 mm. – A Chicago : Univ. of Chicago, 1966. – 280 p. kiadás mikrofilmleírás másolata.

6. Az elsődleges mikrofilmleírás az ISBD/NBM alapján

Az ISBD/NBM [6] részletes tanulmányozása, illetve ismerete nélkül nem készíthető el a kizárólag mikrofilmleírás kiadott kiadványok leírása. Még a megjelenés alatt levő útmutató is csak értelmezi a szabványt, így e fejezetben is csak arra szorítkozhatunk, hogy az előzőekhez hasonlóan – de kissé részletesebben – foglalkozzunk a leírás keretszerkezetével.

Az ISBD/NBM adatcsoportjai nagyjában *megegyeznek az ISBD/G adatcsoportjaival, kivéve a 3. adatcsoportot*, amelyet az ISBD/NBM nem tartalmaz, abból – a már hivatkozott – felfogásból eredően, hogy azokat a kiadványokat, amelyeket dián, mikrofilmen stb. adnak ki, más speciális ISBD-k figyelembevételével kell leírni.

És mivel a megfelelő bibliográfiai leírás kialakítását a nem könyv jellegű anyagok jelentős részénél gátolja valamiféle címlap, vagy annak megfelelő adatforrás hiánya, az ISBD/NBM engedélyezi, hogy az egység tartójáról, vagy a kísérő címkéről vegyünk az adatokat anélkül, hogy szögletes zárójelbe kellene tennünk őket.

Az egyszerűsített leírás adatcsoportjainak rendje:

A cím és a szerzőségi közlés. – Kiadás. –
A megjelenés, a terjesztés. – A fizikai leírás. –
Sorozat. – Megjegyzések. – Szabványszám
vagy ehhez hasonló.

A leírás szerkezete:

A leírandó egység főcíme [Mikroforma] :
Egyéb címadat / Első szerzőségi adat ; További szerzőségi adat. – Kiadásjelzés. – A megjelenés, terjesztés stb. helye : A kiadó, terjesztő stb. neve [A kiadó, terjesztő stb. funkciójára vonatkozó közlés], A megjelenés, terjesztés éve. – Sajátlagos anyagmegjelölés és az egység terjedelme : Egyéb fizikai részletek ; Az egység mérete. – (A sorozat főcíme, A sorozat ISSN-je ; sorozati szám. Az alsorozat megjelölése és/vagy címe ; alsorozati szám.). Szabványszám.

Ha az egység összetevői (pl. könyv + mikrofilm) csak fizikai jellegzetességükben különböznek, az egységet rendszerint egy lépcsőben írjuk le, az egyedi összetevőknek külön fizikai leírást biztosítva a kísérőanyagra vonatkozó (a szabvány 5.4 pontja) utasítás szerint.

Ha a multimédia egység összetevői nemcsak a fizikai leírás adatsorozatjában közöltekben térnek el, a kétlépcsős módszert lehet használni, vagy választhatjuk azt a megoldást, hogy az egységeket egy lépcsőben írjuk le, az egyedi összetevők részleteire pedig a megjegyzésben térünk ki. Általában előnyben részesíthetjük a kétlépcsős módszert akkor is, ha az összetevők lényeges bibliográfiai részletekben térnek el egymástól.

A következőben közölt leírásban értelemszerűen szinte minden adatelem meghatározásánál külön-külön kellett alkalmazni az ISBD/NBM megfelelő kitételeit. A leírandó mikrofilmek egy ASIS-szeminárium előadásait tartalmazzák, amelyet *csak mikrofilm kiadásban adtak közre*, míg a róluk készített referátumokat hagyományos formában adták ki. Ez alkotja tulajdonképpen a kiadvány első részét, a másodikat pedig a mikrofilmek, amelyek felfoghatók a kiadvány mellékleteként is (tasakban található a kiadvány hátsó borítólapjára ragasztva). A mikrofilmekhez – kísérőanyagként – egy egylapos szerzői index is tartozik, amelyen az előadásoknak a mikrofilmen elfoglalt pozíciókódja is leolvasható.

Nos, a főcímet és egyéb címadatot a mikrofilm címfeljezeiről vettük (mert ez állt rendelkezésünkre), a szerzőségi adatot a kísérőanyagról, a megjelenés adatsorozatjában az elemeket részben a mikrofilmek borítékjáról, részben a címfeljezeiről. A fizikai leírás minden adateleme és sorrendje megfelel az ISBD/NBM 5. adatsorozatjában előírtak:

Proceedings of the ASIS annual meeting
[Mikroforma] : Vol. 14. Part 2, Full papers /
Arnovick George, Bate John, Batty David
[etc.]. – New York : Syner Graphic Ind.,
1977. – 10 mikrofilm (1078 kpm) : ezüst-
halid, neg. : f. és f. ; 105x148 mm + szerzői
index (1 lap). – 1. rész: Előadások kivonata.

E leírást célszerű a hagyományos formában közreadott kiadvány címével is kiegészíteni.

Előfordul, hogy a mikrofilmen kiadott előadásokat a hagyományos (nyomtatott) kiadás kiegészítőjének tekintjük. Ebben az esetben ügyelnünk kell arra, hogy ez a leírásból is kitűnjék. Ez úgy is elérhető, hogy az általános anyagmeghatározást – [mikroforma] – nem a főcím után közöljük, hanem azután a címadat után, amely a mikrofilmet azonosítja. A megjelenés adatsorozatjában a kiadó helyett az előállítót közöljük. Mivel a mikrofilm nem a hagyományos formában kiadott kiadvány másolata, hanem önálló mikrofilm kiadás, a kiadvány kiadóját nem kell a megjegyzésben közölnünk.

Information management in the 1980's : 40th annual meeting, Chicago, Illinois, September 26 – October 1, 1977. Part 2, Full papers [Mikroforma] / Bernard M. Fry, Clayton A. Shephers compiler. – New York : Syner Graphic Inc. (mikrofilm előállító), 1977. – 10 mikrofilm (1078 kpm.) : ezüsthalid, neg. : f. és f. ; 105x148 mm + szerzői index (1 lap.). – (Proceedings of the ASIS annual meeting, ISSN 0044-7870 ; Vol. 14.)

Cím és szerzőségi adatok, valamint az ISSN a tartóról.

* * *

Hivatkozások és irodalom

1. FÜGEDI Péterné: A bibliográfiai leírás nemzetközi szabványosítása és az új magyar szabvány. = Könyvtári Figyelő. 24. évf. 2. sz. 1978. p. 117–125.
2. GOST 7.1–76. Bibliografičeskoe opisanie proizvedenij pečati. Moskva, Komitet Standartov. 1977.
3. ISBD/G General international standard bibliographic description. Annotated text. Ed. International Federation of Library Associations and Institutions, London. (London), IFLA International Office for UBC. 1977. X. 24 p.
4. ISBD/M International standard bibliographic description for monographic publications. Ed. International Federation of Library Associations, London. (London), IFLA Committee on Cataloguing. 1974. 36 p.
5. ISBD/M A könyvek nemzetközi szabványos bibliográfiai leírása. ISBD/M International standard bibliographic description for monographic publications. Ford.: Horváth Magda. [Közread. az] Országos Széchényi Könyvtár–Könyvtartudományi és Módszertani Központ. Budapest. 1977. 64 p.
6. ISBD/NBM International standard bibliographic description for non-book materials. [Ed.] International Federation of Library Associations and Institutions, London. (London), IFLA International Office of UBC, 1977. VIII. 61 p.
7. ISBD/NBM A nem-könyv jellegű anyagok nemzetközi szabványos bibliográfiai leírása. Kézirat. Ford.: Faragó Lászlóné. 107 p.
8. ISBD/S International standard bibliographic description for serials. [Ed.] International Federation of Library Associations and Institutions, London. (London), IFLA International Office for UBC. 1977. VIII. 60 p.
9. ISO/R9–1968 International system for the transliteration of Slavic Cyrillic characters. = Transfert de l'information. Recueil de normes ISO. Vol. 1. Genève, Organisation internationale de normalisation. 1977. p. 187–192.
10. ISO 4–1972 Code international pour l'abréviation de titres de périodiques. = Transfert de l'information. Recueil de normes ISO. Vol. 1. Genève, Organisation internationale de normalisation. 1977. p. 2–5.

**TREMKÓNÉ MESZLENY Mária: Mikrofilm-
lapok bibliográfiai leírása**

A cikk az elsődleges és a másodlagos mikrofilmlapok leírásához kíván segítséget nyújtani egy előkészületben levő módszertani útmutató leírasi tanácsai alapján. Jól-lehet a cikk által idézett szabványok használata csak 1982-től lesz kötelező, és még nem alakult ki egységes álláspont a tekintetben, hogy a mikrofilmlapok leírására miként kell majd alkalmazni őket, az elkövetkezendő időszak jó alkalom lesz arra, hogy a könyvtárak visszajelzése alapján összegezni lehessen a tapasztalatokat az egységes gyakorlat kialakítása érdekében.

* * *

**Mrs. TREMKÓ-MESZLENY, M.: Bibliographic
description of microfiches**

Preceding the publication of a methodological guide, the article intends to provide help for the bibliographic description of primary and secondary microfiches. Though the standards referred will become effective only in 1982 and so far no common opinion has been achieved in the respect of their application, a continuous feedback of library experiences may provide a basis for the introduction of a common practice.

* * *

ТРЕМКОНЕ-МЕСЛЕНИ, М.: Библиографическое описание диамикрокарт

Статья имеет целью помочь в составлении библиографического описания первичных и вторичных диамикрокарт на основании рекомендаций составляемого сейчас методического материала. Хотя использование стандартов, цитируемых в статье, будет обязательно только начиная с 1982 года, и еще не сформировалась общепринятая точка зрения в отношении того, как нужно ими пользоваться при составлении описания диамикрокарт, предстоящий период дает возможность на основании отзывов библиотек обобщать опыт для формирования окончательной практики.

* * *

Frau TREMKÓ-MESZLENY, M.: Die bibliographische Aufnahme von Microfiche

Es wird versucht, aufgrund von Ratschlägen in einer in Vorbereitung befindlichen methodischen Richtlinie, zur bibliographischen Aufnahme von primärem und sekundärem Microfiche Hilfe zu leisten. Obzwar die Anwendung der im Artikel erwähnten Norm nur ab 1982 verbindlich sein wird und noch kein einheitlicher Standpunkt bezüglich ihrer Anwendung vorliegt, wird es bis dahin möglich sein, aufgrund der Stellungnahme der Bibliotheken die Erfahrungen zu summieren und eine einheitliche Praxis auszuarbeiten.

